

Незважаючи на те, що виділяють різні типи подібних ускладнень речень, вони мають деякі загальні властивості. Наприклад, їхнє значення має додатковий характер, а також їм притаманна особлива інтонація, яка на письмі виділяється комами, дужками або тире, та відносна відокремленість будови.

Вставлені конструкції представлені найрізноманітнішими синтаксичними одиницями: простими і складними реченнями майже всіх типів, конструкціями з прямою мовою, а також більш складними побудовами, що складаються з декількох названих одиниць, ряду суміжних речень або абзацу.

Отже, вставленими називаються такі конструкції, які вживаються для уточнення, доповнення, роз'яснення предметного змісту речення або введення додаткового змісту та інформації до його структури.

Вставлені елементи за своєю структурою можуть бути двоскладними та односкладними: *Бо письма (листа, напевне б сказало те кляте дівчисько) не буде* [2, с. 14], *Завтра Гандрій (так звали нового зятя) одвезе вас на могилку свою машиною* [2, с. 190].

У ході дослідження ми виявили вставлені конструкції, представлені складними реченнями, напр.: *А те підійшло (він уже знав, що звати її Альона, Оленка, значить) до плеча кістлявим своїм патичком доторкнулося, кісткою чогось пошкребло* [2, с. 20]. У цьому реченні ускладнення представлене складнопідрядним реченням з підрядним з'ясувальним.

Розглядаючи вставні слова та вставлені конструкції у романі «Століття Якова», робимо висновок, що автор дуже вміло використовував такі ускладнення у структурі простого речення. Вставні одиниці виражають у реченні суб'єктивну модальність, а вставлені вносять додаткове повідомлення до основного речення, тим самим розриваючи композиційно-синтаксичну послідовність побудови розповіді та ускладнюючи будову речення. Перспективою майбутніх досліджень можуть слугувати різні види ускладнень простих речень у романах Володимира Лиса.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дудик П. С. Синтаксис української мови : підручник для студ. вищ. навч. закл. / П. С. Дудик, Л. В. Прокопчук. – Київ : Академія, 2010. – 384 с.

2. Лис В. Століття Якова: роман / Володимир Лис. – 5-те вид., стер. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. – 240 с.

3. Шанский Н. М. Современный русский литературный язык: учеб. пособие для студ. пед. ин-тов; под ред. Н. М. Шанского / Н. М. Шанский, И. П. Распопов, А. Н. Тихонов, А. В. Филиппов. – Ленинград : Просвещение, 1981. – 584 с.

Вербовецька Х.

Науковий керівник – доц. Бабій І. М.

ПРИКМЕТНИК У ПОЕЗІЇ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА: СЕМАНТИКО ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Мова художньої літератури функціонує як засіб створення естетичної реальності, а важлива роль у здійсненні цього завдання належить образотворчим та експресивним засобам мови, одним з яких є епітет, що виражається, як правило, прикметниками.

Мета статті – описати семантику прикметників, виділити їх тематичні групи, виявити особливості функціонування у поетичному творі. Це дасть можливість всебічно і глибоко усвідомити, наскільки мовні засоби дозволяють автору виразно змалювати образи персонажів, розкрити їх характери.

Актуальність нашого дослідження зумовлена відсутністю комплексного лінгвістичного дослідження мови творів Василя Симоненка. Аналіз системи прикметників поетичної мови В. Симоненка дозволить поглибити знання про мову української літератури другої половини ХХ століття та простежити особливості ідіостилу письменника, символотворення, метафорики в лексиці поетичних творів Василя Симоненка.

Предметом дослідження є прикметники у поезіях Василя Симоненка.

Дослідженням прикметникової системи у творах українських письменників ХХ століття займалось небагато науковців. Зокрема, можемо виділити роботи О. Поліщук, О. Рудь та ін. Проте прикметникову систему поетичної творчості В. Симоненка в цих роботах майже не розглянуто, а тому вважаємо наше дослідження **актуальним**.

Характеризуючи історію української літературної мови, В.М. Русанівський визначає 60-ті роки як зародження третьої хвилі – письменників-шістдесятників і наголошує, що саме Василь Симоненко «першим відчинив двері у нову поезію ... Він ще писав у межах виробленої на той час української літературної традиції, але вже наважився говорити про ті явища в повсякденному житті, яких нібито не бачили інші» [1, с. 378-379].

Дбаючи про втілення своїх художніх задумів, забезпечення оригінальності в змалюванні персонажів та стосунків між ними, автор не може обійтися без залучення значного арсеналу експресивних засобів, якими позначені всі мовні рівні, а особливо лексико-семантичний, який бере активну участь у відображенні фрагментів концептуальної картини світу через призму власного «я» [1].

Уміле використання прикметників є невід'ємною ознакою майстерного стилю, а В.Симоненка беззаперечно зараховуємо до тих авторів, чий словниковий запас переповнений прикметниковою лексикою і

вважає семантичним багатством і різноманітністю. Прикметники збагачують словесно-художнє зображення, покращують стиль викладу, сприяють змалюванню яскравих картин та створенню колоритних образів. Робота над добором потрібного слова розкриває творчі здібності митця, вдосконалює і урізноманітнює стиль викладу, надає твору більшої художньої цінності [2].

У творчості В. Симоненка особливо цікава прикметникова лексична синоніміка. Це явище найтісніше пов'язане з питанням культури мови. Порівняно з іншими частинами мови прикметник має більші потенційні можливості вступати в синонімічні відношення. Крім широкої, розгалуженої системи значень та відтінків у значеннях, які закріпилися в загальній мові, прикметники вільніше і частіше за інші частини мови виступають у переносному чи фігуральному значеннях. При розгляді прикметникової синоніміки у творах В.А. Симоненка вражає повнота якісної характеристики осіб, предметів, явищ та ін., якої досягає автор широким і вдумливим добором синонімічних слів [4].

Творчість Василя Симоненка наповнена прикметниками, які містять конотативні відтінки значень, експресивне забарвлення тексту, наповнюють його насиченою образністю та є основним виразником лексико-семантичних характеристик зображуваного в поезіях. «У лексико-семантичній класифікації прикметників із 1867 уживань презентовано 37 груп ад'єктивів, які Василь Симоненко використав у своїй творчості. Кількісно найбільшими групами прикметників є ад'єктиви на позначення абстрактних понять, фізичних характеристик, кольоративи. Особливо широко розвинена епітетна система. Автор активно й системно використовував прикметники на позначення кольорів, запахів, смаків та температури; трансформував конотації прикметників на позначення релігійних явищ» [1].

Застосовуючи наявні у науковій літературі лексико-семантичні класифікації, можна виділити такі тематичні групи прикметників у поезії В. Симоненка:

1. **Прикметники на позначення культури:** *І блідніють казкові химери, / І німіє антична краса — / Ви не гірші нічим од Венери, / А вона ж цілий світ потряса!* (Уманським дівчатам).

2. **Прикметники на позначення соціального стану:** *Не люблю я вас, дурнів приручених, / Ваш слейний холопський тон* (Лист до всесвітнього обивателя).

3. **Прикметники-кольороназви:** *Я той, хто крізь скривавлені віки, / Крізь млу жорстокості, нелюдську і прокляту, / Вам передав огонь робочої руки, / Гарячу кров пустив у сині вени, / Окрилив і підняв людські думки* (Повернення).

4. **Прикметники на позначення фізичного стану людини:** *У хмільні смеркання мавки чорноброві / Ждатимуть твоєї ніжності й любові* (Лебеді материнства).

5. **Прикметники на позначення зовнішніх рис людини:** *І знову сказали тато: / «Нехай вас цілує кат! / Невже для моїх чубатих / у бога немає й свят?»* (Плач Ісуса).

6. **Прикметники на позначення абстрактних понять:** *Кого трясти за петельки і душу? / Кого клясти за цю безглузду смерть?* (Некролог кукурудзяному качанові, що згнив на заготпункті).

7. **Прикметники на позначення індивідуальних якостей:** *Та були ж в Елладі писарі й поети / Чесні та цнотливі, як тепер газети* (Хулганська Іліада, або посоромлення Гомера).

8. **Прикметники на позначення особливостей характеру, вдачі:** *Не мелодія — збурена рана, / Не слова, а безжалні голки. / Тільки бачу не сині лимани / І не горді козацькі полки* (Українська мелодія).

9. **Прикметники на позначення фізичних особливостей та властивостей:** *Вибігали із туману з галасом і гиком / Довгорукі, волохаті, обплетені ликом* (Кирпатий барометр); *Лапати, білі і колючі бджоло!* *Неквално кружеляють понад ним...* (3 вікна).

10. **Прикметники на позначення дня, ночі тощо:** *Довго білі таємничі крила / Обвивають маревом видінь, / І стоїш ти крихітна, і мила, / І прозора, мов ранкова тінь* (Я тобі галантно не вклонюся).

11. **Прикметники з часовою характеристикою:** *Я не шукав хвилиної утіхи, / Бо соромітними здавалися мені / Розв'язні танці і розмови тихі, / П'янке тепло дівочої руки / І губи, скорчені від сміху* (Я юності не знав).

12. **Прикметники для позначення смакових характеристик:** *І сутінки мутні, немов солоні, / Десь вивозали з лісу чи ярів, / І все навкруг — в осінньому полоні, / Лиш твій кісник червоний майорів* (Компаньйонка).

13. **Прикметники, що вказують на звукові характеристики:** *Ще в дитинстві я ходив у трави, / В гомінливій трепетні ліси, / Де дуби мовчали величаво / У краплинах ранньої роси* (Грудочка землі).

14. **Прикметники на позначення природи:** *Але в штормову годину, / Як море бурунить гнів, / Потрібна зайва краплина, / Щоб вийшло воно з берегів* (Крапля в морі).

15. **Прикметники, які вказують на розмір, кількість, відстань:** *Захлиналися постріли дальні, / І дрижали бліді вартові* (Язык); *«Виростай для страшної кари, / Виростай на ворожу біду...» / І зірок незліченні отари / Миготіли мені в саду* (Червоні конвалії).

16. **Прикметники-одоративи:** *І весни такі пахучі згустки / Розплескалися об голубий фасад* (Десь на горизонті хмара-хустка).

17. **Прикметники, що вказують на вік:** *І які б нас не кликали далі,/ Перед нами єдина мета./ Скрізь життя у нестерпному шалі/ Нас, гарячих і юних, віта* (Ми усі по характеру різні).

Також окремо варто виділити присвійні та відносні прикметники, які в поезіях Василя Симоненка часто зазнають процесів метафоризації й виконують функцію якісних (*батьківський, левиний*); прикметники, що характеризують певну локацію (*канівський, небесний, неземний*); прикметники на позначення особливостей неперсоналізованих понять (*бучний*); прикметники на позначення характеристик стану (*безіменний, величаво-мудрий, веселий*); прикметники на позначення матеріалу, частин, наповнення поняття (*бронзовий, виноградний, гранітний*); прикметники, що означають темпоральність природних циклів (*весняний, літній, осінній, травневий*); прикметники, пов'язані з науковою термінологією (*атомний, водневий, космічний*); прикметники, що вказують на кількість дійових осіб (*всенародний*) та ін.

Для підсилення емоційного сприйняття описуваного, передачі всієї глибини почуттів В.Симоненко активно використовує градацію, будуючи її з якісних прикметників: *«і десь знайду невблаганну, жорстоку тебе»* (5,97); *«бо в тобі прекрасне і священне»* (11,72); *«світ великий, неозорий»* (5,45); *«шалений і дикий рев»* (5,11); *«безіменні, святі, незрівнянно чудесні, горді діти землі»* (5,7); У творчості поета переважає висхідна градація.

Висновки. Наше спостереження, проведене на матеріалі прикметникових епітетів, виявлених у поезії В. Симоненка, засвідчує багатство, багатогранність його індивідуального поетичного стилю. Письменник активно вживав прикметники у своїх поетичних творах, застосовуючи широкі естетичні можливості цієї частини мови у художньому дискурсі. Тому в поезії В. Симоненка простежуємо велику кількість прикметникових епітетів, метафор.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Белень А. Про стиль шістдесятників : Василь Симоненко / Андрій Белень// Журналіст України. – 2011. – №2. – С. 37-38.
- 2.Власенко В. Емоційно-експресивна лексика в поетичному мовленні Василя Симоненка // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/view/7502/97/>.
- 3.Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. — К.: ВІД «Академія», 1997. – 752 с.
- 4.Прикметникова парадигма в поетичній творчості Василя Симоненка. – Шифр «Василь Симоненко»// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ff.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/10.-Vasyl-Symonenko-1.pdf>
- 5.Симоненко В. Твори. Т.1/ В. Симоненко. – Черкаси: Брама – Україна, 2004. – 425 с.
- 6.Чикалюк О. Синоніми як засіб творення стилістичних фігур у поезії Василя Симоненка /О. Чикалюк // Студентський науковий вісник Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. – 2010. – Вип. 22. – С. 72 – 74.
- 7.Шевченко Л.І. Інтелектуальна еволюція української літературної мови : теорія аналізу / Л.І. Шевченко. – К. : Київський ун-т, 2001. – 478 с.
8. Шулінова Л. В. Ідіостилістичні особливості поетичного мовлення Василя Симоненка: синестетичність світосприйняття / Л. В. Шулінова // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. – 2013. – Вип. 27. – С. 120-129. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apyl_2013_27_13